

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 378+343

DOI <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2024.4/22>

Стеценко-Баранова О.І.

Міжнародний гуманітарний університет

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ У РОБОТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ ПІД ЧАС ВИКЛАДАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА У МЕЖАХ ТРАДИЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

У статті викладено матеріал щодо актуальності поступового впровадження в процес навчання учнів старшої школи та студентів закладів вищої освіти активних методик навчання і, зокрема, їх різновиду – інтерактивних технологій. У роботі висвітлено сутність пасивної, активної та інтерактивної моделі навчання. За допомогою схеми розкрито класифікацію інтерактивних технологій навчання, а саме: технологій кооперативного навчання, фронтальних технологій навчання, технологій навчання у дискусії, технологій навчання у грі (ситуативне моделювання). Автор статті звертає увагу на те, що сьогодні не всі викладачі здатні працювати за інтерактивними методами та впроваджувати їх у процес навчання учнів старшої школи та студентів закладів вищої освіти через те, що знання теоретичного матеріалу з інтерактивних технологій без ґрунтовної підготовки самих викладачів за допомогою тренування не надає бажаного результату. Разом з тим, зроблено акцент на те, що саме поступове впровадження у навчальний процес інноваційних (інтерактивних) технологій сприяє фаховому росту самого викладача та навчанню його разом з учнями старшої школи та студентами закладів вищої освіти. Велика увага у статті приділена використанню фронтальних та кооперативних форм навчальної діяльності. Автор наводить конкретні приклади застосування фронтальних технологій (Мозковий штурм), кооперативних технологій (робота в парах), технологій навчання у дискусії (метод «ПРЕС») під час проведення лекційних та практичних занять зі студентами з предмету Кримінальне право. Зроблено висновки про значення поступового впровадження в процес навчання інтерактивних методів та технологій навчання.

Ключові слова: інноваційні методики, активні, пасивні, інтерактивні методи навчання, технології кооперативного та фронтального навчання, технології навчання у дискусії, Мозковий штурм, метод «ПРЕС», робота в парах.

Постановка проблеми. Формування особистості студента, який прагне здобути юридичну професію, розвиток його здібностей і обдарувань у великій мірі залежить від того наскільки високим є рівень фахової підготовки викладача, володіння ним сучасними інноваційними методиками викладання предмету, забезпечення методичною літературою та дидактичними матеріалами. Посередній учитель розповідає. Хороший вчитель пояснює. Видатний вчитель показує. Великий вчитель надихає. Ці слова Вільяма Артура Уорда – американського письменника – мотиватора найбільш чітко визначають призначення сучасного викладача правничих дисциплін. Творча майстер-

ність викладача, як майстра, розвивається лише тоді, коли він зацікавить студента настільки, щоб йому самому захотілось пізнати щось нове, щоб він відчував в собі впевненість, силу та бажання творити. На жаль, сьогодні у навчанні учнів гімназій, коледжів старших класів та студентів закладів вищої освіти викладачі здебільшого використовують лекційні заняття. Іноді, як правило, під час «відкритих занять», вони використовують у процесі навчання рольові ігри, як то спрощене судове засідання, дискусію, тощо. Використання інтерактивних методів навчання у таких викладачів є скоріш за все виключенням з правил традиційного пасивного навчання студентів, ніж сис-

темою роботи з активного навчання. Нагальною потребою правової освіти сьогодні є перехід від пасивного навчання (де студенти є «об'єктом») до активного (інтерактивного), коли вони стають «суб'єктами» навчання. Виконання творчих завдань, розв'язання юридичних задач і завдань за допомогою інтерактивних методик більш за все сприяє особистісно – орієнтованому підходу до навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання впровадження та використання інтерактивних методів і технологій у навчанні учнів старшої школи розглядалися такими вітчизняними дослідниками, як О. Пометун, Л. Пироженко, С. Сисоєва, А. Єрмоленко, К. Баханов, В. Ковальчук. На думку цих науковців саме активні методи навчання і, зокрема, їх різновид інтерактивні технології, краще за все сприяють формуванню в особистості навичок критичного мислення та якісного виконання проблемних завдань, сприяють розвитку творчих здібностей учнів, активізують навчальний процес, роблять його більш привабливим та цікавим для головних суб'єктів навчання – учнів старшої школи.

Постановка завдання. Довести необхідність поступового впровадження викладачами старшої школи та вищих навчальних закладів, під час проведення лекційних та практичних занять, інноваційних підходів до навчання, зокрема, інтерактивних методів та технологій, використовувати завдання підвищеної складності, які сприятимуть розвитку правового мислення студентів, формуванню в них навичок та умінь майбутньої юридичної професії.

Виклад основного матеріалу. Оскільки у викладачів, що творчо працюють, існує довічна проблема – нестача часу, то одним із способів її подолання є інтенсифікація навчального процесу за допомогою різних методів, прийомів та технологій навчання. Педагогіка, як наука, є базою для викладання всіх навчальних дисциплін. Додатком до загальних принципів педагогіки є методика викладання будь якого предмету. Методика викладання предмету являє собою оптимальне поєднання загальнодидактичних методів, технологій, прийомів навчання, які використовуються в таких традиційних формах навчання як лекції, практичні заняття, семінари, реферати, есе тощо.

Методи навчання – упорядковані системи взаємопов'язаної діяльності вчителя та учнів, спрямовані на розв'язання навчально – виховних завдань. Правильний добір методів відповідно до цілей і змісту навчання та вікових особливостей

сприяє розвитку пізнавальних здібностей учнів, формуванню умінь й навичок використовувати набуті знання на практиці, готує їх до самостійного набуття знань, формує світогляд [1, с. 47].

Розрізняють кілька класифікацій методів навчання: за джерелом знань – словесні (пояснення, розповідь, дискусія, лекція, бесіда); наочні (демонстрація правових плакатів, ілюстрація схем, таблиць); практичні (аналіз юридичних ситуацій, робота з нормативно-правовими документами, рішення практичних завдань, ділові ігри); за характером пізнавальної діяльності (ілюстративні, проблемні, дослідницькі, репродуктивні); за ступенем активності (пасивні, активні, інтерактивні). Для навчання студентів праву важливі всі методи – пасивні, активні, інтерактивні. Виділимо активну та пасивну моделі навчання залежно від участі учнів у навчальній діяльності. Звісно, термін «пасивна» є умовним, оскільки будь-який спосіб навчання обов'язково передбачає певний рівень пізнавальної активності суб'єкта – учня, інакше досягнення результату, навіть мінімального, неможливе. У такій класифікації скоріше використовується «пасивність» як визначення низького рівня активності учнів, переважно репродуктивної діяльності за майже повної відсутності самостійності і творчості [2, с. 10].

Під час пасивного (репродуктивного) навчання студенти виконують роль «об'єкта» навчання, тому що мають засвоїти, а згодом відтворити матеріал викладеної педагогом лекції чи тексту підручника. До пасивних методів навчання, коли від студентів не вимагають виконання творчих завдань, відносять лекції, пояснення, читання, відтворювальне опитування. Серед пасивних методів навчання завжди має велике значення змістовна, гарно підготовлена викладачем лекція, яка дозволяє за відносно короткий проміжок часу викласти великий обсяг інформації та одночасно контролювати обсяг та глибину вивчення матеріалу. При переході від активної до пасивної моделі навчання змінюється і роль студента від «об'єкта» навчання на «суб'єкт» навчання. Активні методи навчання стимулюють пізнавальну активність, оскільки студенти виконують різноманітні творчі завдання, вирішують проблемні юридичні ситуації, що впливає на розвиток їх творчого і правового мислення. Різновидом активної моделі навчання виступають інтерактивні методи навчання, під час застосування яких викладач і студенти є суб'єктами навчання, оскільки відбувається колективне навчання у співпраці між ними. Сутність інтерактивного

навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної, активної взаємодії усіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання в співпраці), де учень і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. Педагог виступає в ролі організатора процесу навчання, лідера групи. Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем. Воно ефективно сприяє формуванню цінностей, навичок і умінь, створенню атмосфери співпраці, взаємодії, дає змогу педагогу стати справжнім лідером дитячого колективу [3, с. 7]. Інтерактивне навчання (комунікативно-діалогове) – різновид проблемного навчання, побудований на діалозі учасників навчального процесу. В широкому розумінні інтерактивним називають такий аспект спілкування, який характеризується стратегією взаємодії партнерів. Визначають такі типи стратегій взаємодії: конкуренція, кооперація, співробітництво. Характерними рисами інтерактивного навчання є: побудова навчання як розв'язання серії взаємопов'язаних проблемних ситуацій; переважно групова робота учнів на уроці; опора на учнівський досвід і мінімальне знання з теми; відкритість (незавершеність) навчання; відсутність раз і назавжди визначеного рішення; співробітництво різних рівнів (вчитель-група, вчитель-учень, учень-група, учень-учень); швидкий зворотній зв'язок – учень бачить реакцію, може проконсультуватися в будь-який момент навчання; емоційне піднесення, розкутість; діалог – основний елемент навчання. Реалізується інтерактивне навчання за допомогою активних методів, таких як дискусія, рольова гра, моделювання ситуації тощо [1, с. 35]. Інтерактивні методи навчання слід активно використовувати саме під час практичних занять зі студентами. За допомогою інтерактивних вправ викладач яскраво постає перед студентами як спікер, керівник, організатор навчання. Під час інтерактивного навчання невеликий обсяг інформації потребує значного часу на засвоєння, проте всі студенти беруть активну участь у вирішенні проблемних завдань чи розв'язанні юридичних ситуацій; вони освоюють усі рівні пізнання (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез) і відсоток засвоєння навчального матеріалу, як правило, міцний та високий.

Слід зауважити, що не всі викладачі здатні працювати за інтерактивними методами, але їх використання сприяє фаховому росту та навчанню разом зі студентами. Інтерактивні технології

впроваджуються у разі використання кооперативної та фронтальної форм навчальної діяльності студентів.

Фронтальні технології інтерактивного навчання застосовуються викладачем коли вся група одночасно працює над виконанням одного завдання і викладач контролює роботу всієї групи. Відома фронтальна технологія *Мозковий штурм* використовується у разі потреби зібрати думки студентів з конкретного питання упродовж обмеженого часу. Так, у межах дисципліни «Кримінальне право» викладаючи лекційний матеріал по темі «Об'єкт кримінального правопорушення» перед тим, як розглядається питання предмет кримінального правопорушення, як безпосередній об'єкт суспільно-небезпечного посягання, викладач записує на дошці питання: сформулюйте власне визначення того, що таке предмет кримінального правопорушення. Студент (ка) на дошці записує всі пропозиції в порядку їх виголошення без зауважень чи коментарів. Зібрані ідеї обговорюються, розвиваються, а не критикуються. Викладач пропонує порівняти запропоновані групою ідеї з тими поняттями предмету кримінального правопорушення, які існують в юридичній науці, зокрема, норма закону, може бути визначена так: предмет кримінального правопорушення – це речі матеріального світу, з приводу яких чи внаслідок яких вчиняється кримінальне правопорушення; це факультативний елемент складу, який виявляється не в усіх кримінальних правопорушеннях; це те, на що впливає правопорушник.

На відміну від фронтальних технологій інтерактивного навчання за кооперативних форм навчальної діяльності на перший план висувається спілкування і взаємодія всіх студентів один з одним. *Робота в парах* може бути застосована на будь-якому етапі лекційного чи практичного заняття із вивчення нового матеріалу або перевірки знань. Наприклад, вивчаючи тему «Суб'єкт кримінального правопорушення», викладач об'єднує студентів у пари, пропонує обговорити свої ідеї один з одним та виконати наступне завдання – за допомогою методу «ПРЕС» обговорити у парі і дійти згоди з питання: чи можуть нести кримінальну відповідальність за свої дії юридичні особи (підприємства, установи, організації)? Викладач повідомляє чітко визначений час на висловлювання кожній парі і на спільне обговорення та пропонує, у разі потреби, використовувати статті Кримінального кодексу України для наведення прикладів. По завершенні часу на обговорення завдання кожна пара демонструє

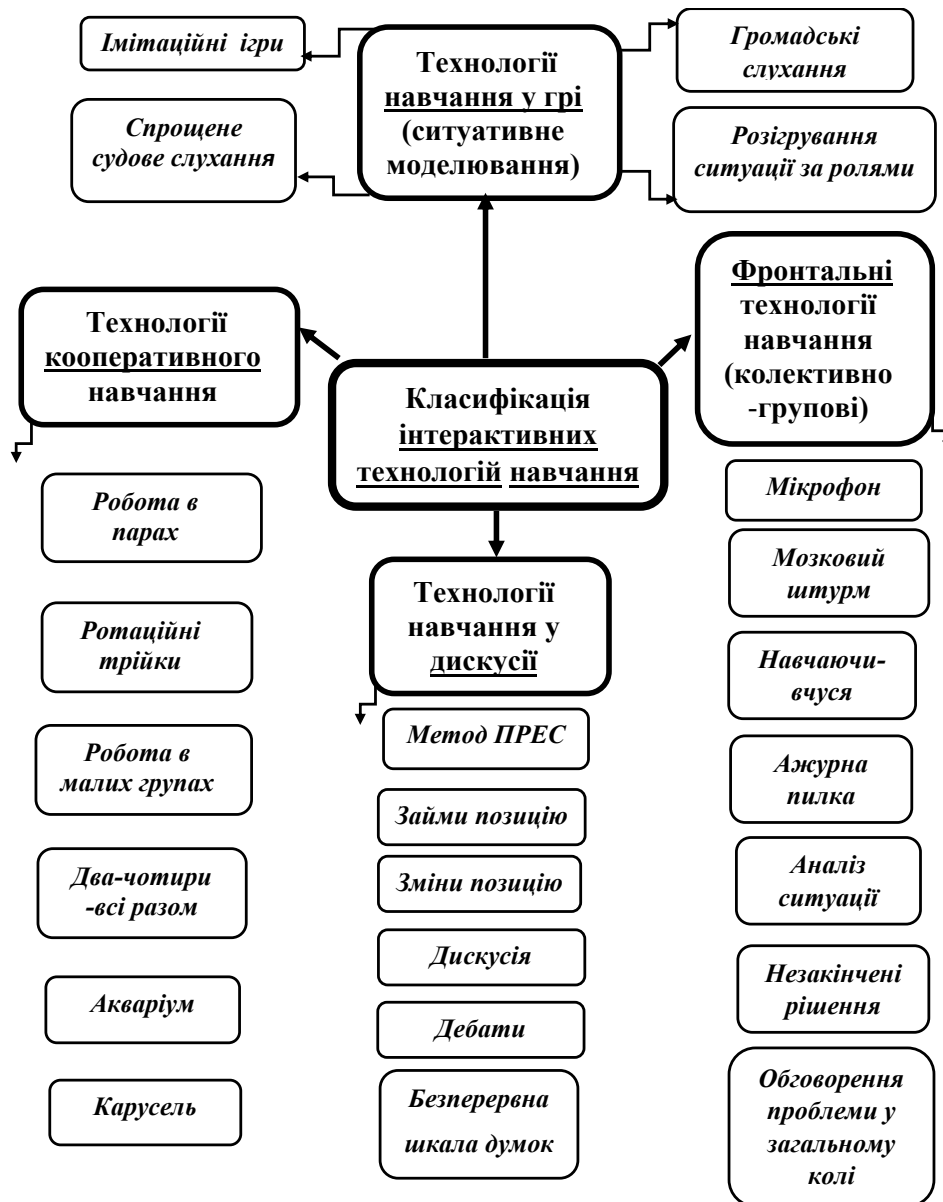

Рис. 1. Класифікація інтерактивних технологій навчання

свої ідеї та оголошує результати своєї роботи, за допомогою методу «ПРЕС» Можливий варіант відповіді: ми вважаємо, що згідно з українським законодавством юридичні особи не можуть нести кримінальну відповідальність за порушення законодавства. Тому що, відповідно до статей 2, 4–10, 15, 17–22, 23–25, 27 Кримінального кодексу України нести кримінальну відповідальність, тобто бути суб'єктом кримінального правопорушення, може лише фізична особа, зокрема людина. До того ж, норми Кримінального кодексу України поширюються як на громадян України, так й на іноземних громадян та осіб без громадянства. Наприклад, у статті 227 Кримінального кодексу України «Умисне введення в обіг на ринку України небезпечної продукції» зазначено, що за

випуск небезпечної продукції відповідальність несуть особи, на яких покладено обов'язок здійснювати контроль за якістю виготовленої продукції і товарів; у статті 172 Кримінального кодексу України «Грубе порушення законодавства про працю» також вказується на те, що за не законне звільнення працівника з роботи з особистих мотивів чи іншого грубого порушення законодавства про працю несуть відповідальність фізичні особи.

Кооперативна навчальна робота студентів у парах являє собою пропедевтичну навчальну їх діяльність з інтерактивного навчання, оскільки сприяє формуванню у студентів навичок роботи у малих групах. Робота в парах готує студентів до розвитку в них умінь вільно висловлюватися і обмінюватись думками, ідеями, критично мис-

лити, переконувати один одного, вести дискусію та набагато швидше виконувати поставлені викладачем проблемні завдання.

Інтерактивні технології навчання у дискусії допомагають краще засвоювати матеріал з певної теми, формулювати власну позицію спираючись на вдало підібрані аргументи і факти. Вікіпедія дає нам наступне визначення дискусії – це форма колективного обговорення, мета якого – виявити істину або знайти правильний розв’язок порушеного питання через висловлення власних міркувань та зіставлення поглядів опонентів на проблему.

Навчання студентів дискутувати краще за все починати з методу «ПРЕС»

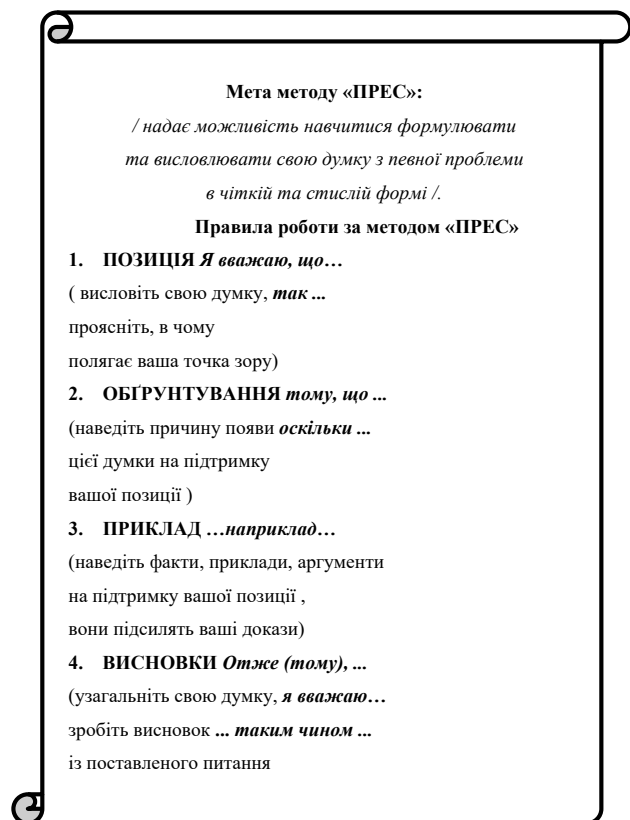

Рис. 2. Метод «ПРЕС»

Метод «ПРЕС» застосовується під час роботи студентів з обговорення дискусійних питань, вирішення проблемних завдань, у яких потрібно знайти аргументи для заняття певної позиції. На лекційних та практичних заняттях з Кримінального права метод «ПРЕС» варто використовувати коли потрібно викласти аргументовану позицію з дискусійного (неоднозначного) питання. Наприклад, під час проведення практичного заняття по темі «Кримінальна відповідальність та її підстава» розглядається питання: поняття та форми реаліза-

ції кримінальної відповідальності. Після розгляду та обговорення змісту схеми «Форми кримінальної відповідальності» викладач може запропонувати студентам групи за допомогою методу «ПРЕС» дати відповідь на проблемне питання: чи є свідченням взаємозв'язку кримінально-правових відносин та кримінальної відповідальності той факт, що кримінальна відповідальність реалізовується в трьох формах? Можливий варіант відповіді: відповідаючи на питання студенти займають чітку позицію: так, свідченням взаємозв'язку кримінально-правових відносин та кримінальної відповідальності є той факт, що кримінальна відповідальність реалізовується в трьох формах, тому що останні дві форми створюють у особи судимість, як правовий наслідок засудження її до певної міри покарання. Кримінальна відповідальність має місце лише протягом часу відбування призначеного судом покарання. Момент припинення відбування покарання означає закінчення кримінальної відповідальності. Наприклад, у ч. 1 статті 88 Кримінального кодексу України зазначено, що особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості. Тобто, після припинення відбування покарання особа знаходиться в статусі такої, що має судимість, яка тягне за собою певні загальногромадянські і кримінально – правові наслідки. Зі змісту ч. 1 статті 88 та ч. 1, 2, 3 статті 91 Кримінального кодексу України випливає той факт, що момент погашення або зняття судимості свідчить про припинення кримінально – правових відносин.

Висновки. Сьогодні, як і завжди, найважливішим завданням освіти в Україні є підготовка високоосвіченої, творчої особистості. Важливим є не тільки засвоєння студентами великої кількості навчального матеріалу, а й самі способи оволодіння і опрацювання великої кількості навчальної інформації. Головним питанням є набуття учнями старшої школи та студентами закладів вищої освіти умінь і навичок розвитку особистості, що значною мірою вирішується шляхом впровадження у процес навчання інтерактивних технологій, зокрема, фронтальних та кооперативних форм навчальної діяльності. Немаловажним є і впровадження в навчальну діяльність технологій навчання у грі та технологій навчання у дискусії, що сприятиме розвитку критичного мислення, формуванню навичок обстоювання своєї думки, поглибленню знань студентів з вивчення певної проблеми.

Список літератури:

1. Баханов К.О. Традиції та інновації в навчанні історії в школі: дидактичний словник-довідник. Запоріжжя. «Просвіта». 2002. 106 с.
2. Ковальчук В.І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу в ПТНЗ: спецкурс. Київ «Шкільний світ». 2009. 135 с.
3. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: методичний посібник. Київ.«А.П.Н.» 2002. 136 с.

Stetsenko-Baranova O.I. USE OF INTERACTIVE LEARNING TECHNOLOGIES IN WORKING WITH STUDENTS DURING THE TEACHING OF CRIMINAL LAW WITHIN THE TRADITIONAL SYSTEM OF EDUCATION

The article presents material on the relevance of the gradual introduction of active learning methods and, in particular, their variety – interactive technologies, into the learning process of high school students and students of higher education institutions. The work highlights the essence of passive, active and interactive learning models. With the help of the scheme, the classification of interactive learning technologies is revealed, namely: cooperative learning technologies, frontal learning technologies, discussion learning technologies, game learning technologies (situational modeling). The author of the article draws attention to the fact that today not all teachers are able to work with interactive methods and introduce them into the learning process of high school students and students of higher education institutions due to the fact that knowledge of theoretical material on interactive technologies without thorough training of the teachers themselves with the help of trained training does not give the desired result. At the same time, emphasis is placed on the fact that it is the gradual introduction of innovative (interactive) technologies into the educational process that contributes to the professional growth of the teacher himself and his training together with high school students and students of higher education institutions. Much attention is paid in the article to the use of frontal and cooperative forms of educational activity. The author gives specific examples of the use of frontal technologies (Brainstorming), cooperative technologies (work in pairs), learning technologies in discussion («PRESS» method) during lectures and practical classes with students on the subject of Criminal Law. Conclusions were made about the importance of the gradual introduction of interactive methods and learning technologies into the learning process.

Key words: *innovative methods, active, passive, interactive learning methods, cooperative and frontal learning technologies, discussion learning technologies, Brainstorming, «PRESS» method, pair work.*